

І. А. Ломачинська
д.е.н., доцент

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

На початку XXI ст. фінансові системи, як сукупність взаємовідносин і взаємодій між економічними суб'єктами, що створюють органічно цілісну систему щодо формування і розподілу множини фінансових ресурсів, фінансових активів, фінансових послуг у просторі й у часі та раціонального їх використання, часто характеризуються нестабільністю, неоптимальною організаційно-інституційною структурою, накопиченням дисбалансів, ускладненням фінансових процесів, посиленням залежності від зовнішніх фінансових потоків, що за відсутності належної координації призводить до зниження ефективності реалізації їх базових функцій. Це спостерігається у результаті, з одного боку, прояву негативних наслідків глобалізації (зокрема, глобальна фінансово-економічна криза 2008 року), а, з іншого, технологічними змінами та розвитком інформаційно-мережевого суспільства, посилення глобальних проблем сучасності. У контексті цього актуальності набуває питання інституціоналізації фінансових відносин у сучасних умовах.

Інституціоналізація фінансових відносин – це процес перетворення взаємовідносин і взаємодій у фінансовій системі таким чином, щоб спонтанна поведінка її суб'єктів стала організованою на основі встановлення правил, норм, саморегуляції відносин. Її призначенням є забезпечення здатності фінансової системи забезпечувати власну стабільність, безпеку, стійкість, ефективність у відповідності до максимізації задоволення економічних і соціальних, індивідуальних та суспільних потреб на основі економії транзакційних витрат, усунення асиметричності інформації, обмеження опортуністичної поведінки тощо.

Закономірним продуктом глобалізації є фінансіалізація. У результаті економічний розвиток супроводжується стрімким розширенням фінансових ринків, випереджаючим зростанням вартості нематеріальних активів у порівнянні з матеріальними, відривом фінансових ресурсів від матеріального виробництва. Фізична

економіка та матеріальне виробництво відіграє все менш важливу роль, вирішується проблема «економічної відстані» та відбувається перехід до «режиму реального часу», все більше фінансові ринки орієнтуються на обслуговування власних інтересів, що ще більше підштовхує до фінансіалізації в результаті пришвидшення руху та високої мобільності зміни напрямів фінансових потоків на різних рівнях глобальної системи, обумовлює деформацію процесів накопичення капіталу та волатильність. Сприяють цим процесам і фінансовий інжиніринг, діджиталізація, в результаті чого стрімко поширюються фінансові інновації. Розвиток FinTech (квантові обчислення, блокчейн, штучний інтелект, доповнена реальність, машинне навчання, робота з даними) та BigTech-компаній створюють передумови для нового етапу фінансіалізації, зокрема на основі розвитку цифрових платежів і переказів, альтернативного кредитування (P2P) і фінансування, цифрового та поведінкового банкінгу, страхування із застосуванням ІКТ, забезпечення цифрового захисту від кібершахрайства [1; 2].

Отже, фінансіалізація, з одного боку, характеризує закономірності сучасного розвитку а, з іншого, посилює невизначеність і нестабільність. У результаті світової кризи 2008 р. можна спостерігати, з одного боку, де глобалізацію, як відповідь на кризу, що стала результатом саме “too much finance” effect, збільшення кількості та вартості спекулятивних угод, кредитної експансії, незабезпеченої платоспроможним попитом, а з іншого, створення провідними розвиненими країнами умов для відновлення національних економік та стимулювання їх зростання в посткризовий період на основі «м'якої» монетарної політики, орієнтованої на подальшу лібералізацію економіки та бізнесу, збільшення кількості грошей та кредитну експансію.

Відповідно, важливими напрямками інституціоналізації фінансових відносин є розвиток кешлес-економіки, фінансової та цифрової грамотності суб'єктів фінансових відносин, розвиток фінансової екосистеми та FinTech-системи на принципах стабільності, ефективності, проінноваційності, безпеки та захисту, прозорості, відповідальності та цілісності, що передбачає і розвиток нової парадигми фінансового регулювання та нагляду (підвищення прозорості та підзвітності, пруденційний нагляд і нова система оцінки ризиків фінансових організацій, макропруденційний нагляд,

захист інвесторів і споживачів, посилення координації та співпраці на наддержавному рівні та ін.).

Іншою має бути і базова модель поведінки фінансових організацій, як концепції мислення, що відображає інституційні зміни в умовах економіки, де зростає роль знань, інформаційно-комунікаційних технологій, мережевих форм організацій, людського капіталу, глобалізації, та орієнтована на «прийняття» образу мислення споживача [3]. І конкурентні переваги отримають ті з фінансових організацій, які вибудують «бізнес-модель», орієнтовану на зростання своєї цінності для клієнта. Вони мають стати «помічниками» в реалізації потреб клієнтів, забезпечивши їх, у тому числі, якісною інформацією. Кожен клієнт має відчувати підтримку та персоналізований підхід, навіть будучи на відстані. Більш того, в основі інституціоналізації сучасних фінансових відносин має бути формування стимулів фінансовими організаціями для зміни поведінки споживачів на основі їх інформування про їх свідомі та несвідомі упередження через можливі фінансові рішення та переваги в управлінні ризиками. BigTech

Важливим аспектом фінансiалiзацiї фiнансових вiдносин є їх iнституцiоналiзацiя на основi концепту сталого розвитку, оскiльки це дозволяє знизити ризики, усунути негативнi наслiдки у перспективi, збалансувати та оптимiзувати iнтереси суб'єктiв фiнансових вiдносин, зокрема, на основi спiльної цiнностi, забезпечення фiнансової стабiльностi в умовах невизначеностi, що, крiм того, вiдповiдає сучасним змiнам цiнностей у бiзнес-середовищi та суспiльствi. Результатом таких трансформацiй є зростання свiдомого та етичного фiнансування та iнвестування, що сприятиме ефективностi та стабiльностi фiнансових потокiв, збiльшить фiнансовий потенцiал нацiональної економiки та ефективнiсть його використання, сприятиме вирiшенню економiчних i соцiальних проблем суспiльства, оскiльки, крiм фiнансової вигоди, має позитивний соцiальний та екологiчний ефект. Проте все це потребує вiдповiдної культури фiнансування та iнвестування, рiвня фiнансової грамотностi, розвитку бiзнес-етики та корпоративної соцiальної вiдповiдальностi, пiдтримки держави та ефективного iнституцiйного регулювання фiнансових вiдносин, довiри до держави i фiнансової системи.

Єдиний спосіб обмежити спекулятивні операції – це здоровий глузд, а, отже, доцільно поширювати у суспільстві відповідні інституції та механізми їх реалізації, зокрема розвивати інклюзивну економіку, соціально-відповідальне інвестування, зокрема, Імпорт-інвестування [4], повернути домінуючу функцію кредитування щодо фінансування реального сектору економіки тощо. Для економік з ринками, що формуються, важливим аспектом також є зниження доларизації національної економіки, що дозволить зменшити ризики імпорту зовнішньої нестабільності, підвищити здатність національної економічної політики протидіяти потрясінням і кризам, впливати на дисбаланси та нестабільність, стимулювати зростання соціально-економічного добробуту.

Отже, певний упорядкований набір інституцій створює матриці фінансової поведінки, які визначають стимули та обмеження щодо координації фінансових процесів, дозволяють розглядати багатоваріантність розвитку системи, отримувати аналітичну інформацію щодо досягнення цілей, своєчасно вносити корективи у фінансові процеси, здійснювати комплексне адаптивне управління складною динамічною фінансовою системою. Саме тому інституційна трансформація фінансових відносин в умовах глобальних трансформацій потребує особливої уваги в процесі розробки та реалізації економічної та фінансової політики, як на національному, так і глобальному рівні.

Список використаної літератури

1. Ломачинська І. А. Концептуальні основи фінансіалізації в контексті нової парадигми економічного розвитку. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2020. Том 25, вип. 6 (85). С. 56–62.
2. Мельник В. М., Ломачинська І. А. Фінансова економіка: еволюція та концептуальні основи формування в новій економіці. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. Вип. 6. С. 165–173.
3. Ломачинська І. А. Фінансова система: теоретико-методологічні домінанти інституційної трансформації в умовах економічних перетворень : монографія. Чернівці : ЧНТУ, 2020. 372 с.
4. Ломачинська І. А. Концептуальні підходи до визначення сутності імпорт-інвестицій. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 16–22.